

RÓMSKE PIESNE ZO ZBIERKY JOZEFA KOLARČÍKA

HANA URBANCOVÁ

PhDr. Hana Urbancová, DrSc.; Ústav hudobnej vedy SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava; e-mail: hana.urbancova@savba.sk

ABSTRACT

The collection of Roma songs by Jozef Kolarčík (1899 – 1961) documents the song repertoire of Roma in eastern Slovakia (regions of Šariš, Gemer) and abroad (Romania) in the first half of the 20th century, with the focus on the 1930s and '40s. It contains manuscript records of Roma songs, coming from 14 localities and recorded from 36 singers. Although the main focus of the collection is on song texts, research identified 179 records with musical content (tunes, sketches, fragments). Kolarčík's collection conception was based on fieldwork in the milieu of the Roma communities. His work as a collector overlapped with the field of social study, and his results could serve also to raise the level of information in the majority community about the Roma ethnic group.

Keywords: Roma songs, collector's conception, manuscript records, source criticism

Jozef Kolarčík patrí na Slovensku k málo početnej skupine zberateľov, ktorí sa zaujímali o rómske etnikum z pohľadu jeho vlastnej kultúrnej tradície. Pozornosť, ktorú venoval Rómom, ich spôsobu života a piesňam, možno považovať v prvej polovici 20. storočia za ojedinelú. Zberatelia ľudových piesní v tomto období vo svojej dokumentačnej práci v teréne zväčša selektovali repertoár na základe etnickej príslušnosti a napĺňali tak zberateľský koncept 19. storočia, orientovaný na dokumentáciu vlastnej (národnej/etickej) kultúrnej tradície. Mnohí z nich si však uvedomovali nevyhnutnosť sledovať aj kultúrne prejavy iných etník – buď etnických skupín žijúcich na území Slovenska, alebo susediacich etník žijúcich v kontaktných oblastiach.¹ Systematic-

¹ URBANCOVÁ, Hana: Interetnické vzťahy a ich reflexia v slovenskej hudobnej folkloristike prvej polovice 20. storočia. In: *Recepcia súčasnej európskej hudobnej tvorby v slovenskej hudobnej kultúre 1. polovice 20. storočia*. Ed. Lubomír Chalupka. Bratislava : Katedra hudobnej vedy FFUK; Slovenská muzikologická asociácia pri SHÚ, 2003, s. 105.

kej zberateľskej práci, ktorá by svedčila o hlbšom záujme o ich piesňovú tradíciu, sa však nevenovali.

Kolarčík zbieral piesňový, hudobný a tanečný folklór v regióne svojho pôsobenia. Bohatou zbierkou, dokumentujúcou piesňovú tradíciu Šariša s presahom do Zemplína, sa na Slovensku zaradil medzi zberateľov, ktorí v prvej polovici 20. storočia vyvíjali činnosť v rámci užšie vymedzených teritoriálnych celkov. Patril k nim napríklad Josef Emanuel Jankovec (1866 – 1949), zberateľsky pôsobiaci na Zemplíne, Emil Hula (1883 – 1942) na západnom Slovensku, Ján Geryk (1892 – 1978) v oblasti stredného Považia, Ján Krasko (1893 – 1967) na strednom a severnom Slovensku. Spomedzi týchto zberateľov sa však Kolarčík vyníma širším zberateľským konceptom, sústredeným aj na dokumentáciu piesní z rómskeho prostredia – „cigánskych“ piesní. Tieto piesne sa stali predmetom jeho celoživotného záujmu, pričom bol nielen ich aktívnym zberateľom, ale aj ich neúnavným propagátorom.

Po prvý raz sa osobe Jozefa Kolarčíka venovala bližšia pozornosť v súvislosti so spracovaním jeho pozostalosti.² Publikovaný súpis pozostalosti, ktorej ťažisko predstavuje etnografická zbierka, približuje výsledok základnej evidencie a usporiadania materiálu.³ Dosiaľ však nebol kompletnejšie spracovaný profil tohto zberateľa – etnografa a folkloristu, podobne ako nebola dosiaľ vcelku zhodnotená ani jeho bohatá zberateľská činnosť v oblasti ľudových piesní. S menom tohto zberateľa sa nestretáme ani v stručných dejinách slovenskej hudobnej folkloristiky⁴ a nie je o ňom zmienka ani v dejinách slovenskej etnografie a folkloristiky.⁵ Kolarčíkova rukopisná zbierka slovenských, rusínskych a rómnych piesní dodnes nebola ako celok primerane zhodnotená a začlenená do rámca dejín slovenskej etnomuzikológie. Jednotlivé zápisy slovenských a rusínskych piesní z tejto zbierky sa však objavujú v prácach syntetizujúceho typu, ktoré sa opierajú o zhodnotenie širšej materiálnej bázy, vrátane starších zbierok.⁶

Cieľom štúdie je priblížiť výsledky zberateľskej práce Jozefa Kolarčíka v oblasti rómnych piesní, spolu s pokusom o prvé vyhodnotenie tejto pozoruhodnej časti jeho zbierky ľudových piesní. Zároveň má prispieť k reálnemu posúdeniu možností jej ďalšieho spracovania a využitia nielen v súčasnom výskume, ale aj pri sprístupnení širšej verejnosti.

² Pozostalosť Jozefa Kolarčíka sa nachádza v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine (ďalej LA SNK) pod signatúrou A XXVI.

³ SEDLÁKOVÁ, Viera: *Súpis pozostalosti Jozefa Kolarčíka-Fintického*. Martin : Matica slovenská, 1981.

⁴ ELSCHÉKOVÁ, Alica – ELSCHÉK, Oskár: *Úvod do štúdia slovenskej ľudovej hudby*. Bratislava : Hudobné centrum, 2005; kapitola „Vývin slovenskej hudobnej folkloristiky“, s. 25-52.

⁵ Napr. LEŠČÁK, Milan (ed.): *K dejinám slovenskej folkloristiky*. Bratislava : Ústav etnológie SAV; Nadácia Prebudená pieseň, 1996. BEŇUŠKOVÁ, Zuzana (ed.): *Dejiny slovenskej etnológie v 20. storočí*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra etnológie a folkloristiky, 2013.

⁶ Napr. BURLASOVÁ, Soňa: *Katalóg slovenských naratívnych piesní*. Zv. 1-3. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 1998, s. 60-61. URBANCOVÁ, Hana: *Jánske piesne na Slovensku : Štruktúra, funkcia, kontext*. Bratislava : AEPRESS, 2010, s. 215.

Jozef Kolarčík (1899 – 1961): k profilu zberateľa

Jozef Kolarčík-Fintický sa narodil 8. januára 1899 v obci Malý Šariš pri Prešove; prímenie Fintický si zvolil podľa svojho celoživotného pôsobiska v obci Fintice (okr. Prešov). V rokoch 1910 – 1914 študoval na gymnáziu v Prešove, v rokoch 1914 – 1918 na Evanjelickom učiteľskom ústave v Prešove. Zároveň navštevoval hudobnú školu pri Széchényi kör v Prešove, kde sa učil hre na organe, husliach a klavíri. Od roku 1918 pôsobil vo Finticiach ako učiteľ a kantor, neskôr riaditeľ ľudovej školy, popritom sa venoval osvetovej práci. Po príchode do Fintíc založil spevácky zbor a koncom 20. rokov miestnu folklórnu skupinu, ktorá od roku 1928 pravidelne účinkovala v košickom vysielaní Rádiožurnálu. Patril k stálym spolupracovníkom rozhlasu ako autor odborných prednášok, hudobných pásiem a hudobno-slovných relácií.⁷ Od roku 1949 spolupracoval s Československým štátnym súborom piesní a tancov v Prahe, od roku 1950 so SLUK-om, neskôr s Lúčnicou. Aktívne sa zúčastňoval na hnutí folklorizmu na východnom Slovensku, najmä v Prešovskom kraji, kde pomáhal pri zakladaní mnohých folklórnych skupín a súborov a metodicky ich usmerňoval.⁸ Roku 1950 uskutočnil Ústav hudobnej vedy SAV vo Finticiach filmovú dokumentáciu ľudových tancov a hudby, v ktorej účinkovala miestna folklórna skupina pod Kolarčíkovým vedením.⁹ Zomrel 2. februára 1961 vo Finticiach.

Kolarčík pochádzal z rodiny s viacgeneračnou tradíciou kovárskeho remesla, jeho otec bol kováčom na panských dvoroch. Vzťah k ľudovému umeniu, osobitne k spevu a hudbe, získal od svojej matky Zuzany rod. Tirdilovej, ktorá pochádzala z tradičného roľníckeho prostredia.¹⁰

Zberateľskej práci sa začal venovať už počas štúdií na učiteľskom ústave, spočiatku v rodnej obci a jej okolí. Z roku 1914 sú doložené Kolarčíkove prvé záznamy ľudových piesní, ktoré zapísal od svojej matky. Ťažisko jeho zberateľskej práce spadá do obdobia 30. a 40. rokov 20. storočia. Zbieral a zapisoval prejavy hudobného, tanečného a slovesného folklóru, ale tiež obrady, obyčaje a zvyky spojené s výročným a životným cyklom, postupy ľudového liečiteľstva, ľudovú stravu, remeslá a pod.¹¹ Zberateľskej činnosti sa venoval najmä v regióne Šariša a Zemplína, pričom tradičnú rómsku kultúru dokumentoval aj na Gemeri a v zahraničí.

Jeho etnografická zbierka obsahuje záznamy ľudových piesní (vyše 3 500 dokumentovaných piesní),¹² ľudové tance (56 zápisov, resp. opisov), rozprávky a porekadlá (okolo 500 zápisov).¹³ Pri zberateľskej práci v teréne používal aj vizuálnu dokumentáciu, spočiatku fotografiu, neskôr film. Súčasťou jeho etnografickej zbierky je bohatý

⁷ Kolarčík, Jozef (pseud. Fintický). [Heslo.] In: *Slovenský biografický slovník*. III. zväzok (K – L). Martin : Matica slovenská, 1989, s. 139.

⁸ ZÁLEŠÁK, Cyril: *Folklórne hnutie na Slovensku*. Bratislava : Obzor, 1982, s. 22, 35.

⁹ Ref. 2, Osobný životopis, strojopis, LA SNK, sign. A XXVI-EH-3/3137. Filmový dokument sa nachádza v zbierkovom fonde Oddelenia etnomuzikológie Ústavu hudobnej vedy SAV.

¹⁰ Ref. 2, Osobný životopis, strojopis, LA SNK, sign. A XXVI-EK-3/3248.

¹¹ SEDLÁKOVÁ, Viera: Jozef Kolarčík-Fintický – východoslovenský národopisný zberateľ. In: *Nové obzory*, roč. 21, 1979, s. 343-376.

¹² Uvádzame počet piesní podľa katalógu textových incipitov zo súpisu jeho pozostalosti, mnohé piesne sú však doložené vo viacerých záznamoch. Pozri: SEDLÁKOVÁ, Ref. 3, s. 65-533.

¹³ Kolarčík, Jozef (pseud. Fintický). [Heslo.], Ref. 7.

fotodokumentačný materiál; osobitne hodnotná je zbierka fotografií z prostredia Rómov, ktorá vznikala v rokoch 1930 – 1960.¹⁴

Kolarčíkova etnografická zbierka tvorí súčasť jeho pozostalosti, uloženej v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine. Časť rukopisnej zbierky východoslovenských ľudových piesní v rozsahu 255 zápisov odovzdal roku 1934 do Štátneho ústavu pre ľudovú pieseň v Bratislave; ich kópie tvoria dnes súčasť Rukopisného archívu ľudových piesní Oddelenia etnomuzikológie Ústavu hudobnej vedy SAV, kde sú umiestnené ako v poradí prvá získaná zbierka pre tento archív.¹⁵ Rozsiahle zberateľské dielo Jozefa Kolarčíka však ostalo dodnes v rukopise, sám z neho publikoval len zlomok.

Z rukopisných záznamov je rozsahom aj významom najhodnotnejší súbor zápisov ľudových piesní, ktorý obsahuje slovenský, rusínsky a rómsky repertoár. V Kolarčíkovej pozostalosti sa nachádza päť zväzkov šarišských ľudových piesní, okrem toho ďalšie materiálové celky obsahujúce jednotlivo zapísané piesne podľa lokalít. Súčasťou piesňovej zbierky je korpus rómskych piesní. Slovenské a rusínske ľudové piesne dokumentoval v 75 obciach východného Slovenska, piesne zapísal od približne 300 spevákov. Rómske piesne dokumentoval v 14 obciach Šariša, Gemera a Rumunška, pričom ich získal od 36 rómskych spevákov.¹⁶

Poznatky zo zberateľskej práce publikoval prevažne v periodikách východného Slovenska (*Slovenský východ*, *Šariš*, *Slovenská sloboda*, *Východoslovenské noviny*), neskôr v novozaložených odborných časopisoch s celoslovenským pôsobením (*Ľudová tvorivosť*, *Osvetová práca*), príležitostne aj v Čechách (*Hvězda*, *Venkov*) a v časopise amerických Slovákov (*Obrana*). Množstvo jeho prác s národopisnou problematikou ostalo v rukopise.

Umelecké nadanie Kolarčíka dokladá jeho vlastná básnická a prozaická tvorba, niekoľko divadelných hier a fragmenty dvoch hudobno-scénických kompozícií. Písal v maďarskom (prevažne raná literárna tvorba z rokov 1914 – 1918) a v slovenskom jazyku. Ovládal však aj rómsky jazyk, čo potvrdzujú jeho preklady rómskych piesní do slovenského jazyka a fragmenty dvoch hudobno-scénických kompozícií v rómskom jazyku.

Spôsob života, piesne a hudba Rómov v Kolarčíkových záznamoch

Prvotný záujem o rómske etnikum Kolarčík pravdepodobne získal v rodnej obci Malý Šariš a na jej okolí¹⁷ a tento záujem ďalej rozvíjal v mieste svojho pôsobenia, vo Finticiach. Ide o oblasti, kde žili rómske komunity vedľa domáceho obyvateľstva s prevažne roľníckym, roľnícko-pastierskym a remeselníckym zamestnaním. Rómovia boli súčas-

¹⁴ KUMANOVÁ, Zuzana: *Rómovia vo fotografii Jozefa Kolarčíka-Fintického*. Bratislava : Občianske združenie In minorita, 2008.

¹⁵ RÚHV, sign. 1 – 212; v niektorých prípadoch sa pod jednou signatúrou nachádzajú zapísané viaceré piesne, spravidla viaceré piesňové texty na jeden spoločný nápev. Zápisy piesní pochádzajú z obdobia 1914 – 1932 a dokumentujú repertoár z 11 šarišských lokalít.

¹⁶ Údaje podľa: SEDLÁKOVÁ, Ref. 3, s. 477-497.

¹⁷ Kováčske remeslo v rodine Kolarčíkovcov naznačuje, že mohli byť v kontakte aj s kováčmi rómskeho pôvodu.

fou tohto prostredia a zároveň sa z tohto prostredia vynímali – nielen kultúrne, ale aj sociálne.

Z pozície takejto podvojnej optiky Kolarčík pristupoval k štúdiu spôsobu ich života a kultúry. Navyše, viaceré jeho články a prednášky svedčia o tom, že sa zaujímal nielen o kultúrne tradície Rómov, ale aj o ich sociálne postavenie a o otázky ich spolužitia, resp. začlenenia medzi majoritné obyvateľstvo. V tomto zmysle mala jeho zberateľská práca v teréne významné aplikačné presahy do sociálnej sféry a výsledky tejto zberateľskej práce mali slúžiť na podporu informovanosti o rómskom etniku v majoritnej spoločnosti. Sú to ciele, ktoré boli neskôr definované v oblasti hudby ako súčasť aplikovaných foriem etnomuzikológie.¹⁸

Iným aspektom, ktorý nepochybne stál v pozadí Kolarčíkovej zberateľskej práce medzi Rómami, bola fascinácia exotikou: príťažlivosť poznávania „cudzieho“, „neznámeho“, „archaického“, „starobylého“. Spolu s vnímaním Rómov ako „prírodného“, „slobodného“, „divokého“ a „nespútaného“ živlu zodpovedali jednému z modelov záujmu o ľudovú kultúru v Európe na prelome 18. a 19. storočia.¹⁹

Kolarčíkov romantický pohľad na Rómov však nebol v rozpore s reálnym vnímaním ich aktuálnej životnej situácie. Tieto dve hľadiská – romantická motivácia a reálne vnímaná skutočnosť – sa vzájomne prelínali a prechádzali všetkými jeho aktivitami týkajúcimi sa rómskej problematiky:

„Cigánsky element je hodný študovania a predsa tak málo ľudí sa mu venuje... Všetci učenci, ktorí sa do otázky vhlbili, našli v nej toľko zaujímavého, že nestačili materiál spracovať a preto ani konkrétnej otázky ohľadom konečného riešenia nepodali...“²⁰

„Dobre vieme, že ste vy cigáni opustení, že potrebujete dobré srdce a ľudskej podpory. My vycítite z vašej pesničky zármutok nad biedou, a preto nám ju spievajte a hrajte často.“²¹

V prostredí rómskych komunit Kolarčík uskutočnil terénne výskumy predovšetkým v Šariši, a to v okrese Prešov (Drienov, Chmeľov, Chmiňany, Kapušany, Kendice, Nižná Šebastová, Petrovany, Šarišská Poruba), Bardejov (Osikov) a Sabinov (Rožkovany), na rozhraní Šariša a Spiša v okrese Stará Ľubovňa (Šambron), ale aj na Gemeri v okrese Rožňava (Brzotín, Plešivec).²² V čase prázdnin podnikal výskumné cesty do zahraničia, kde vyhľadával kočujúce rómske komunity a zaujímal sa o ich spôsob života, piesne, tance a zvyky. V lete roku 1932 (resp. 1935) navštívil Rumunsko, oblasti Besarábie, Bukoviny (Cernăuți a okolie), Dobruďže a Munténie (Bolentin Džin).²³ V tom istom roku vycestoval za rómskymi komunitami do Ukrajiny (okolie Lvova).²⁴ Z výskumných ciest do Rumunska získal záznamy piesní a uskutočnil fotografickú dokumentáciu.

¹⁸ SKYLLSTAD, Kjell (ed.): *Applied Ethnomusicology*. Ljubljana : Oddelek za muzikologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, 2008.

¹⁹ BURKE, Peter: *Ľudová kultúra v raně novověké Evropě*. Praha : Argo, 2002, s. 31-41.

²⁰ Ref. 2, [Prednáška], strojopis, LA SNK, sign. A XXVI-DO-1/2432.

²¹ Ref. 20.

²² Ref. 3, s. 531-533.

²³ V Súpise pozostalosti je uvedená lokalita Bolentin Džin, pravdepodobne ide o mesto Bolintin Vale, resp. a jeho okolie (Bolintin-Deal) v Munténii. Pozri: SEDLÁKOVÁ, Ref. 3, s. 533.

²⁴ Ref. 2, Osobný životopis, strojopis, LA SNK, sign. A XXVI-EK-3/3248. Osobný životopis, LA SNK, sign. A XXVI-EH-3/3137. Časový údaj o výskumných cestách sa v obidvoch osobných životopisoch rôzni.

„Pri sbieraní folkl.[órneho] materiálu navštívil som na Slovensku a v cudzine (Maďarsko, Rumunsko, Poľsko [Ukrajina]) dohromady vyše 450 rodín a zapísal som u nich tiež niekoľko sto cigán.[skych] piesní, všade ale cigáni vandrovní a usídlení sa líšia od seba aj jazykove. Napr. v Rumunsku usídlení cigáni ťažko rozumeli naším usídleným a aj naším vandrovným, kdežto rumunskí cigáni vandrovní dobre chápali našich vandrovných a len málo usídlených. Takto bolo aj u cigánov ostatných, ktorých som navštívil v cudzine.“²⁵

K rómskej problematike uverejnil viacero popularizačných článkov, ktoré približujú sociálno-kultúrne aspekty života Rómov.²⁶ Časť jeho prác ostala v rukopise, niektoré z nich len v podobe skíc a poznámok. Patria k nim práce *Cigáni – muzikanti*, *O cigánoch u nás a inde*, *Cigánsky problém*, *Pomer cigáňa k práci*, *O cigáňoch – pre cigánov*, *Odučhre čačo andalho kchero – Odkryté tajnosti začadených kolíb*. Z pohľadu etnomuzikológie by mohol byť najviac zaujímavý príspevok k rómskym hudobníkom, ide však najmä o prevzaté informácie, prevažne z publikácií Miklóša Markóa, zakomponované do schémy úspešných osudov slávnych rómskych primášov.²⁷

Najrozsiahlejšou rukopisnou prácou je monografia *Dejiny cigánov*.²⁸ Približuje pôvod, históriu, etnické znaky, spôsob života, vieru a kultúru Rómov od ich príchodu do Európy, pričom kapitola „Hudba – spev – obyčaje – povery – riekanky“ patrí k najobsažnejším statiam. Ide o popularizačnú literatúru typu príručky, ktorá sa opiera o prevzaté informácie z iných prameňov, doplnené autorovými vlastnými poznatkami a skúsenosťami. Tie dostali priestor najmä v závere, kde sa nachádza súbor odporúčaní, týkajúcich sa pomoci Rómom zo strany majoritnej spoločnosti a štátnych inštitúcií, aplikovaný priamo na domáce pomery.

Pre Kolarčíkove práce je príznačná kombinácia poznatkov z dobovej literatúry o Rómoch s originálnymi poznatkami z vlastných terénnych výskumov. Všeobecné historické, kultúrno-historické a sociálno-demografické informácie spájal s etnografickými, folkloristickými a pedagogickými poznatkami, získanými vlastným terénnym výskumom a praxou. Možno predpokladať, že najmä údaje z územia východného Slovenska patria k autentickému svedectvu, je však potrebné ich v textoch selektovať, oddeliť od prevzatých informácií:

„hoci cigánsky element prichádza často do sporu so zákonom, najmä ich potulné, kočovné družiny, územie bývalej župy šarišskej môžeme nazvať ešte šťastným, keďže tu od dávnejších vekov pridŕžavajú sa stáleho zamestnania a bydlia tiež na stálom mieste. [...] Cigáni si svoje domky stavajú zo zeme a dreva. Sú bez komínov, dym prechádza vždy napred pôjdjom, potom von pod strechou celého domku. Iste primitivná stavba, ale je to preto, aby sa drevená krov začadila, červotoč a iný hmyz sa do nej nezažral a takto bola trvácnejšia. [...] ‚Cigánovky‘ vybudované sú vždy na konci dediny alebo mesta, na

²⁵ KOLARČÍK-FINTICKÝ, J.[ozef]: K jubilejným cigánským oslavám v Košiciach. In: *Venkov*, roč. 33, 1938, č. 50 (1. 3.).

²⁶ Napr. KOLARČÍK-FINTICKÝ, Jozef: Žena zo začadených kolíb... Folkloristická štúdia zo života cigánskej ženy so zvláštnym zreteľom na jej rodinné i sociálne postavenie. In: *Hvězda*, roč. 15, 1934, č. 32, s. 2. [KOLARČÍK, Jozef:] „Fure fête“ – dievča. Národopisná črta J. Kolarčíka-Fintického z cesty po Rumunsku. In: *Hvězda*, roč. 17, 1936, č. 17, s. 15. KOLARČÍK-FINTICKÝ, [Jozef]: Odkryté tajnosti začadených kolíb. In: *Šariš*, roč. 7, 1936, č. 23 (6. 6.), s. 2-5.

²⁷ Ref. 2, *Cigáni – muzikanti*, strojopis, LA SNK, sign. A XXVI-DO-1/2436.

²⁸ Ref. 2, *Dejiny cigánov*, strojopis, LA SNK, sign. A XXVI-DH-1/2321.

pozemku tvoriacom panský, obecný alebo mestský majetok. Často tade vedie hradská, lebo medzi Cigánmi je a bolo mnoho kováčov, ktorí najmä v dávnej dobe podkovovali kone...“²⁹

K raritným záznamom Kolarčíka patria kresťanské modlitby v rómskom jazyku, publikované v jednom z jeho príspevkov: *Dade amaro havo sal pri čeros...* (Otče náš), *Prikérdi ač Maria, milostaha pchérdi...* (Zdravas), *Paťáv andro jek Devel dad sakodžanglo...* (Verím v Boha).³⁰ Sú dokladom integrovania prvkov kresťanskej viery v prostredí usadených šarišských Rómov.

Na druhej strane, prevzaté informácie s odkazmi na iných autorov zase svedčia o tom, že Kolarčík sa v tejto problematike vzdelával a rozširoval si svoje vedomosti. Siahol pritom aj za prácami mnohých zahraničných autorov nemeckých, maďarských, českých, rumunských, talianskych, ktoré sa buď priamo týkali Rómov (napr. M. Markó, P. Ješina, F. Štampach, F. Bredler, V. Lesný, J. Holuby, J. Kohl, L. Simigiuvic, J. Demeter, V. Novák, K. Vertés), alebo patrili k všeobecnej odbornej literatúre z oblasti hudby a tanca, jazyka a folklóru (K. Reiner, Z. Nejedlý, L. Jegorova, P. Bogatyrev).

V Kolarčíkových prácach majú autentickú hodnotu predovšetkým tie poznatky, ktoré sa opierajú o autorovu autopsiu. Vychádzajú z jeho terénnych výskumov, z bezprostredných kontaktov s rómskymi hudobníkmi a spevákmi, ale aj z jeho vlastných úvah, ktoré boli výsledkom konfrontácie štúdiom nadobudnutých vedomostí s vlastnou skúsenosťou:

„Hudba u cigánov zdomácnela, veď od mala sa v nej cvičia... Hrajú bez nôt, ale so zápalom aj ťažké skladby a majú nadmieru vyvinutý sluch. Preto vedia napríklad pochod alebo čardáš zahrať bez chyby na jediné počutie a práve tak vedia na naše prianie urobiť z pesničky smutnú melancholickú, valčíkovú pieseň alebo dokonca čardáš, anglický waltz, fox, foxtrot i tango... Keby sa nebol o tom presvedčil u veľkošarišských muzikantov, nebol by som veril...“³¹

„Cigánska hudba zachovala si jednohlasosť a uspokojuje sa s najprimitívnejším basovým podkladom bez samostatného významu, jej prvky vyvinuli sa výlučne týmto jediným smerom a tým práve mohla sa rytmická i melodická pestrosť uplatniť v plnej svojej bezuzdnosti. [...] Je však isté, že cigánska hudba nie je zjav jednoduchý, ale naopak, veľmi složitý, lebo neklamnne prvky hudby primitívne slúčené sú tuná s najrozmanitejšími cudzími vplyvmi, práve tak pestrými, ako pestrá je celá kultúra tohto svetobežného národa [...] aj cigánska pieseň a ich vlastná hudba je pod vplyvom toho národa, medzi ktorým bydlia...“³²

Práce iných autorov Kolarčík využíval ako zdroj základnej informácie, ale aj ako prameň na porovnanie. Viaceré jeho poznatky sú založené na komparačných postrechoch pri hľadaní paralel medzi Rómami a inými európskymi a mimoeurópskymi kultúrami:

²⁹ KOLARČÍK-FINTICKÝ, Ref. 26, Odkryté tajnosti začadených kolíb, s. 2.

³⁰ KOLARČÍK-FINTICKÝ, Ref. 26, Odkryté tajnosti začadených kolíb, s. 5.

³¹ Ref. 20, s. 6.

³² Ref. 28, s. X.

„brušný tanec, ktorý mi tančil do filmu cigán z Rožkovian, je totožný ako spisovateľom Novákom popísaný tanec na Ceylóna a v Indii, líščí tanec, ktorý mi tančili cigáni tiež do filmu v doline takzvanej Šajavskej, je totožný s tancom popísaným v Perzii a tanec havraní tančí sa v Maďarsku pod názvom holló tánc.“³³

V centre jeho pozornosti však od začiatku stáli rómske piesne. Zberateľský koncept Kolarčíka bol založený na terénnej práci priamo v prostredí Rómov. Zaujímal sa o ich vlastnú piesňovú kultúru – o piesňový repertoár, ktorý si spievali sami pre seba, z vlastnej potreby a vnútornej nevyhnutnosti.

„Ospevujú v nej [v ľudovej piesni] všetko: Lásku, prácu, rodinný život, ba aj vandrovanie, žobranie, potom samotný spev, hudbu a tanec [...] U ľudových piesní možno spoľahlive usudzovať na mentalitu cigánov, na ich životasprávu, duchovnú hodnotu a kultúrnosť, ale aj na temperament a povahové rysy.“³⁴

Vo svojich príspevkoch sa najviac vyjadroval k textovej stránke piesní a čerpal z nej aj množstvo informácií o spôsobe života i o myšlienkovom a emocionálnom svete Rómov. Piesňové texty považoval za významný zdroj poznatkov o realite – stali sa preňho prameňom autentických informácií o Rómoch od Rómov samotných. Neuvažoval o špecifikách poetiky. V piesňach hľadal priamy a bezprostredný odraz životnej reality, ktorý konfrontoval so svojimi poznatkami z terénu. Tento etnografický záujem o piesňové texty dopĺňal o folkloristický aspekt vtedy, keď sa pokúšal abstrahovať z piesňových textov vrstvu tematiky a motiviky.

Záujem o textovú zložku rómskych piesní predpokladal aspoň čiastočnú znalosť jazyka. Kolarčík pravdepodobne ovládal rómsky jazyk na úrovni základnej komunikácie. Svedčia o tom jeho preklady rómskych piesní do slovenského jazyka, ale aj presadzované požiadavky v administratívno-správnom kontakte komunikovať s Rómami v ich vlastnom jazyku („*im hovoriť ich rečou*“).³⁵

„Znalosť cigánskeho jazyka je potrebná tam, kde sa chceme cigánovi priblížiť až k jeho svedomiu, chceme sa s cigánom zaoberať a povzniesť ho na vyššiu úroveň...“³⁶

Vo svojich prácach preberal a používal rómsku terminológiu, čo mu pomohlo vyriešiť problém s adekvátnym prekladom mnohých pojmov do slovenského jazyka. Prezatá terminológia mu zároveň pomáhala hlbšie preniknúť do podstaty a spôsobu myslenia Rómov. To všetko svedčí o veľkej empatii zberateľa k predmetu svojho záujmu.

Kolarčík rómske piesne nielen zbieral, ale aj šíril ďalej – najmä prostredníctvom popularizácie a umeleckého spracovania. V cykle prednášok pod názvom *Oducháre čáčo andalho kcheroro – Odkryté tajnosti začadených kolíb* autor prezentoval vlastné zápisy rómskych piesní ako ich zberateľ, aj ako ich upravovateľ. Svedčí o tom súbor zápisov piesní s nápevmi, pripojený k rukopisom prednášok,³⁷ ale tiež podnadpis jednej z nich: „Cigánsky folklor v spracovaní Jozefa Kolarčíka-Fintického. Prednesie autor,

³³ Ref. 20.

³⁴ Ref. 28, s. X/2.

³⁵ Ref. 28, s. XIV/1.

³⁶ Ref. 28, s. IX.

³⁷ Ref. 2, *Oducháre čáčo andalho kcheroro*, strojopis, LA SNK, sign. A XXVI-DO-1/2434b.

pri klavíri: ...³⁸ V inom prípade sa zasa nachádzajú pri ukázkach rómskych piesní a ich prekladov dodatočne vpísané poznámky k interpretačnému obsadeniu a prednesu. Napríklad, pri rómskej piesni *Delas odel delas* sa uvádza rozpis obsadenia v poradí: „hudba – spev sólo (ženské sólo) – spev sbor – hudba“, s prednesovým pokynom „opakuje sbor z ticha dvakrát“.³⁹ Hudobné pramene, ktoré by umožnili posúdiť detailnejšie spôsob kompozičného spracovania piesní, chýbajú. Možno sa však domnievať, že piesne boli zverené interpretom s improvizovaným sprievodom klavíra. Formu improvizácie možno považovať za adekvátny spôsob hudobnej interpretácie týchto piesní, ktorých podstata spočívala tiež v improvizácii.

Hudobno-scénické kompozície sa síce uvádzajú podľa označenia samotným autorom ako „operý“, ide však o menšie hudobnodramatické dielka – exotické príbehy z rómskej histórie s hudbou. Z nich rozmernejšie (*Rupuno ráj the Verbirka / Strieborný pán a tanečnica*) obsahuje vypracované libreto v rómskom aj slovenskom jazyku, ale partitúra je nedokončená.⁴⁰ Druhá kompozícia ostala len v podobe náčrtu libreta v slovenskom jazyku, ktorý dopĺňa výber textov rómskych piesní k tancom (hudobná časť chýba), hoci podľa podnadpisu malo ísť o „naturálnu operu s pôvodnými zvykmi, piesňami a hudbou v reči cigánskej“.⁴¹ Obidve (nedatované) diela ráтали s využitím rómskych piesní z Kolarčíkových vlastných zápisov.

„Cigánske spevy“ a kritika prameňa

Rómske piesne tvoria súčasť pozostalosti Jozefa Kolarčíka, kde sú evidované tak, ako ich zhromaždil zberateľ.⁴² Predstavujú dva materiálové celky, ktoré sa odlišujú najmä tým, že v jednom z nich sú zjavne zámerne sústredené rukopisné záznamy s hudobným obsahom. Toto členenie materiálu na dva väčšie celky s najväčšou pravdepodobnosťou rešpektuje spôsob, akým mal Kolarčík svoje záznamy rómskych piesní sám uložené a pripravené na ďalšiu prácu.⁴³

I.

Materiálový celok (bez názvu), ktorý obsahuje rukopisné zápisy piesňových textov a sprievodné rukopisné poznámky, evidentne **súvisí priamo s prácou v teréne**.⁴⁴ Napriek tomu že väčšia časť piesňového repertoáru z tohto celku bola prepísaná na čistopis (zborník piesňových textov – pozri ďalej), pre nás má osobitnú hodnotu najmä tým, že odhaľuje viaceré cenné informácie, ktoré odkazujú na prácu zberateľa v teréne a bezprostredne po nej.

Zápisy textov piesní sú uložené v obálkach s označením lokalít. Jedna obálka sa vzťahuje prevažne na jednu lokalitu, prípadne na viac lokalít podľa toho, či jeden terénny výskum zahrnul viaceré obce – ako možno usudzovať podľa záznamov, výni-

³⁸ Ref. 2, Oducháre čáčo andalho kcheroro, strojopis, LA SNK, sign. A XXVI-DO-1/2433. Meno interpreta neuvedené.

³⁹ Ref. 2, Oducháre čáčo andalho kcheroro, strojopis, LA SNK, sign. A XXVI-DO-1/2434a.

⁴⁰ Ref. 2, Rupuno ráj the Verbirka, rukopis, LA SNK, sign. A XXVI-DP-1/2440.

⁴¹ Ref. 2, V znamení strieborného ježa, rukopis, LA SNK, sign. A XXVI-DU-1/2478.

⁴² SEDLÁKOVÁ, Ref. 3, s. 7.

⁴³ SEDLÁKOVÁ, Ref. 3, s. 6-8.

⁴⁴ Ref. 2, LA SNK, sign. A XXVI-EE-1/2959 – 2960, A XXVI-EE-2/2961 – 2989.

močne aj datovaných, z výskumu na Gemer (24. 9. – 29. 9. 1935).⁴⁵ Prečiarknuté zápisy piesňových textov sú ukázkou toho, ako zberatelia pracovali so zápsmi z terénu ďalej – týmto spôsobom bežne označovali fakt, že zápis z terénu prepísali na čistopis.⁴⁶ Texty rómskych piesní často sprevádzajú preklady do slovenského jazyka.

Väčšina piesní je zapísaná Kolarčíkovým rukopisom, výnimočne sa objavujú zápisy piesňových textov, pochádzajúce od iných zapisovateľov či pisateľov. Od miestneho zberateľa pochádza aj rukopisný spevníček (bez lokalizácie), resp. jeho časť, ktorá obsahuje texty rómskych, maďarských a slovenských piesní.⁴⁷

V tomto súbore materiálu sa nachádzajú doklady aj o tom, že Kolarčík pri svojej terénnej práci mohol používať dotazník. Výsledkom dotazníkového prieskumu sú záznamy, ktoré pochádzajú z dvoch obcí, pričom zároveň rešpektujú viacjazyčné prostredie – boli zhotovené v slovenskej aj v maďarskej verzii (Chmelov, okr. Prešov; Brzotín, okr. Rožňava).⁴⁸

Formulár dotazníka (písaného na stroji) mal dve časti. Prvá časť obsahovala súbor otázok zahrnujúcich všeobecné informácie o lokalite, spôsobe života Rómov a miestnej kultúre. Druhá časť patrila piesňovým textom, pričom sa požadovalo uviesť okrem textov rómskych piesní paralelne aj ich preklady do slovenského, resp. maďarského jazyka. Dotazník bol určený buď miestnym zberateľom, alebo – čo je pravdepodobnejšie – Rómom, ktorí na dotazník mohli odpovedať prostredníctvom Kolarčíkových spolupracovníkov v lokalite. Nie je známe, do koľkých lokalít bol takýto dotazník distribuovaný, alebo či išlo len o niekoľko málo prieskumov tam, kde to situácia umožnila. S vyhodnotením dát zozbieraných dotazníkovou metódou sme sa v tomto materiáli nestretli. Zápisy textov piesní však nesú znaky toho, že sa s nimi ďalej pracovalo, t. j. minimálne boli prepísané na čistopis.

II.

Druhý materiálový korpus predstavuje **vlastná zbierka rómskych piesní**. Do tohto súboru sú začlenené aj všetky Kolarčíkove zápisy s **hudobným obsahom**, vrátane skíc z terénu.⁴⁹ Tento materiálový celok má síce na prvý pohľad pestrý obsah z hľadiska typu aj obsahu zápisov (rukopisy textové aj hudobné, prvopisy a čistopisy, strojopisom zapísané texty piesní, rómske texty piesní a ich preklady). Ako celok však prináša dva druhy informácie. Na prvom mieste je svedectvom o práci Kolarčíka so záznamom hudobnej zložky rómskych piesní, nesporne zaujímavým najmä z etnomuzikologického hľadiska. Zároveň dokladá ďalšie fázy Kolarčíkovej práce so zápsmi rómskych piesní z terénu.

Základom celej zbierky je zborník – súbor piesňových textov.⁵⁰ Obsahuje 224 zápisov, ktoré Kolarčík očísloval; z toho väčšia časť je zapísaná na stroji (č. 1 – 211), zvyšok (ako dodatok, resp. pokračovanie) je písaný jeho rukou v podobe čistopisu (č. 212 – 224). Hoci zborník je bez názvu, s veľkou pravdepodobnosťou sa naň vzťahoval obal

⁴⁵ Ref. 2, LA SNK, sign. A XXVI-EE-2/2963 – 2965.

⁴⁶ Týmto spôsobom pracoval aj Karol Plicka. Pozri: TIMKOVÁ, Miriam: Piesne z obce Lazy pod Makytou v zápisoch Karola Plicku. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 4 (30), 2013, č. 1, s. 112.

⁴⁷ Ref. 2, LA SNK, sign. A XXVI-EE-2/2989.

⁴⁸ Ref. 2, LA SNK, sign. A XXVI-EE-2/2969 – 2970, 2986.

⁴⁹ Ref. 2, LA SNK, sign. A XXVI-DS-2/2459 – 2476.

⁵⁰ Ref. 2, LA SNK, sign. A XXVI-DS-2/2475.

s nadpisom *Cigánske spevy*.⁵¹ Tento názov sme prevzali a používame ho v súvislosti s uvedeným zborníkom textov rómskych piesní.

Piesne v zborníku sú zoradené na základe repertoárových celkov podľa jednotlivých spevákov. Paralelne so zápismi textov rómskych piesní sú uvedené ich preklady do slovenského jazyka. Pri zápisoch sa nachádzajú Kolarčíkove poznámky, ktoré svedčia o využívaní tohto prameňa pri ďalšej práci s piesňami: na margu sú uvedené skratky, ktoré odkazujú na tematiku (motiviku) textov, spolu s uvedením legendy k týmto skratkám v závere zborníka.⁵² Na rozdiel od prvopisov, ktoré obsahujú záznam viacerých strof jednej piesne, však zborník uvádza ako samostatné (očíslované) jednotky jednotlivé strofy piesní. K rekonštrukcii úplného znenia textu piesne so všetkými strofami v tomto prípade pomôžu len prvopisy z terénu, pričom je možné orientovať sa na základe číselných odkazov. Tento zborník možno považovať za kľúč k celej Kolarčíkovej zbierke rómskych piesní, jeho názov preto zároveň vzťahujeme aj na zbierku ako celok.

Zvyšok materiálu v tomto druhom korpuse je zostavený z niekoľkých menších súborov. Väčšia z nich obsahuje rukopisné záznamy piesňových textov, ktoré sprevádza **hudobný zápis vyhotovený v niekoľkých formách záznamu:**

- Skica obsahuje náčrt výškových vzťahov v nápeve, pravdepodobne zachytáva reálnu výškovú polohu spevu. Len výnimočne sa týka časových relácií v nápeve. Text piesne je zaznačený buď osobitne, mimo skice, alebo celkom chýba; pri väčšom súbore skíc sa na ich rozlíšenie uvádzajú textové incipity piesní.
- Fragment nápevu obsahuje záznam časti nápevu so zachytením výškových aj časových vzťahov. Vyskytuje sa buď celkom bez textu, alebo s textovým fragmentom.
- Kompletný nápev je dokumentačne najhodnotnejší: predstavuje buď tzv. rýchly záznam z terénu, alebo dodatočne vyhotovený zápis (čistopis) na základe prvopisu.⁵³ Nápev sa vyskytuje buď s podloženým textom prvej strofy piesne, alebo celkom bez textu, prípadne len s textovým incipitom; iba výnimočne sa objavuje spolu s viacerými strofami piesňového textu.

V súvislosti so zápismi s hudobným obsahom sa právom môže objaviť otázka, prečo časť týchto zápisov – prvopisy, resp. skice z terénu – nebola zaradená do prvého materiálového celku, ktorý súvisí bezprostredne s prácou v teréne. Ako prezrádza materiál samotný, v niektorých prípadoch bolo problematické oddeliť od seba skicu od čistopisu – Kolarčík mal obidva typy záznamu na jednom záznamovom lístku. Ďalšou príčinou bola skutočnosť, že pokiaľ záznamy z prvého materiálového celku často pripomínali denníky z terénu, zoradené podľa lokalít (zošitky s textami piesní, ktoré sú zapísané za sebou tak ako boli získané v teréne, hoci väčšinou bez datovania), záznamy s hudobným obsahom sa nachádzajú na jednotlivých lístkoch, ktoré sa mohli medzi sebou ľubovoľne kombinovať a presúvať.

⁵¹ Ref. 2, LA SNK, sign. A XXVI-DS-2/2471 – 2474; do tohto obalu bol – zrejme dodatočne a náhodne – začlenený súbor piesňových záznamov bez zjavnej vnútornej súvislosti.

⁵² Legenda obsahuje 14 motivicko-tematických skupín (Armáda; Školenie; Deti; Láska; Rodina; Práca; Väzenie; Zobranie; [?]; Svadba; Hudba-spev-tanec; Jedlo; Nevera; Oblečenie).

⁵³ Možno uvažovať aj o odpise zhotovenom na základe čistopisu, ale potreba ich odlíšenia sa ukáže až po podrobnejšom spracovaní celej zbierky.

Súbory piesňových textov s hudobnou skicou prinášajú obraz o zázname hudobnej zložky piesne priamo v teréne. V tomto prípade je hudobná skica zachytená na rukopisne načrtnutej notovej osnove, s notovým kľúčom a predznamenaním. Skica sa nachádza buď na margu, alebo je umiestnená v spodnej časti záznamového lístka, pod textom piesne.

Zatiaľ detailnejšie nespracovaný je súbor výlučne hudobných záznamov – skíc, fragmentov a menšieho počtu kompletne zapísaných nápevov.⁵⁴ Nachádzajú sa na partitúrovom papieri, na menších kartách s predtlačenu notovou osnovou a na listoch z notových zošitov. Okrem dokumentačného záznamu niektoré hudobné zápisy nesú znaky študijného analytického materiálu k hudobnej zložke piesní. V budúcnosti si tento súbor bude vyžadovať osobitnú pozornosť pre hlbšiu identifikáciu hudobného obsahu a jeho prípadných väzieb k ďalším častiam zbierky.

Z etnomuzikologického hľadiska je najhodnotnejší ďalší piesňový súbor, ktorý obsahuje prevažne kompletne záznamy nápevov piesní.⁵⁵ Zápisy sa nachádzajú na jednotlivých kartách (rozmer 16,8 x 13 cm) s predtlačenu notovou osnovou. Samostatné karty Kolarčíkovi umožňovali prehľadnejšiu a flexibilnejšiu manipuláciu so zápsmi pri ich využití na rôzne účely ďalšieho spracovania a sprístupnenia (publikovanie vybraných ukážok, použitie v rámci prednášok a rozhlasových relácií a pod.). V tomto súbore sa nachádza celkovo 30 kariet, ktoré obsahujú prevažne čistopisy nápevov s textami piesní (bez prekladu), písané ceruzkou alebo perom. Rôzne druhy číslovania, ktoré sa na týchto kartách nachádzajú, naznačujú ich niekoľkonásobné využitie.

Po vyhodnotení všetkých prameňov s hudobnými záznamami sa ukázalo, že Kolarčíkova zbierka rómskych piesní zahŕňa spolu 179 záznamov s hudobným obsahom, z toho 103 kompletne zapísaných nápevov a zvyšok predstavuje spolu 76 skíc a fragmentov. Kolarčíkove zápisy sú výsledkom notového záznamu, ktorý nevznikol na základe transkripcie zvukovej nahrávky, ale vznikol v záznamovom procese na základe priameho kontaktu so spevákom, spravidla pri opakovanej interpretácii piesne.

III.

Kritike hudobného zápisu venujeme pozornosť najmä v súvislosti Kolarčíkovými kompletnými **zápsmi nápevov**, ktoré poskytujú najviac informácií o hudobnej zložke rómskych piesní. Obsahujú korektné vypracovaný hudobný zápis, ktorý sa opiera výlučne o notačný systém európskej klasickej hudby, a to bez akejkoľvek adaptácie, t. j. neobsahuje korekčné znaky na zachytenie prípadných výškových a časových odchýlok.

Notový zápis je jednoduchý a prehľadný – reprezentuje schému, ktorá nivelizuje živý prednes do podoby modelu. Zápisy prinášajú takmer výlučne záznam jednohlasu. Nápevy sú zaradené pomocou predznamenania do zadefinovanej harmonickej stupnice dur-mol, pričom v priebehu melódie sú použité akcidentály na korekciu stupníc. Zriedkavo sa objavujú melizmy (ozdoby), zaznamenané buď mimo rytmicko-metrickej štruktúry nápevu, alebo ako jej súčasť. Variabilné interjekcie (citoslovčia a zvolania vložené do textu piesní) sú značené malými notami v zátvorke.

⁵⁴ Ref. 2, LA SNK, sign. A XXVI-DS-2/2476/1 – [?]. Signovanie jednotiek tohto súboru nie je dokončené, čo potvrdzuje, že sa dosiaľ nestal predmetom podrobnejšej evidencie.

⁵⁵ Ref. 2, LA SNK, sign. A XXVI-DS-2/2460.

S väčšou voľnosťou autor pristupuje k záznamu časových vzťahov. V zápisoch sa objavujú nápevy zaradené do určitého metrického systému (napr. 2/4, 4/4, 5/4, 6/8), ale tiež v pomerne veľkom množstve nápevy ametrické. Tie svedčia nielen o vnímanom hudobnom prístupe k transkripcii, ale aj o dostatočnej posluchovej skúsenosti s takýmto hudobným prejavom. Ilustrujú prednes s pravidelnou pulzáciou základnej rytmickej hodnoty, ale bez podriadenia metrickej schéme. Dokumentujú aj existenciu tzv. ťahavých nápevov s predĺženými rytmickými hodnotami v závere melodic-kých riadkov, pričom predĺžené rytmické hodnoty sú konvenčne značené pomocou fermáty.

Údaje o prednese sú vyznačené bežnou hudobnou terminológiou alebo opisne v slovenskom jazyku. Do čistopisov zapísaných perom sú vpísané dodatočne ceruzkou dynamické prednesové značky, ktoré môžu naznačovať využitie týchto zápisov na účely hudobnej interpretácie z notového zápisu.

Kolarčíkove transkripcie nápevov rómskych piesní (podobne ako aj slovenských ľudových piesní) nezachytávajú medzistrofickú variabilitu – variačné odchýlky medzi strofami jednej piesne. Improvizačnú podstatu spevu rómskych piesní však tento zberateľ nepochybne vnímal. Dokladá to súbor čistopisov (odpisov) zapísaných na partitúrovom papieri, ktoré sledujú variabilitu v rámci korpusu zozbieraného piesňového repertoáru.⁵⁶ V tomto súbore Kolarčík vypísal varianty jednoducho za sebou, čím vznikli dvojice variačne blízky nápevov. Sústredil tak vedľa seba nápevy, ktoré možno považovať buď za variačne obmieňané strofy jednej piesne (medzistrofické variácie),⁵⁷ alebo za blízke melodické varianty piesní (variantné skupiny); čísla uvedené pri nápevoch sú odkazmi na zápisy textov piesní zo zborníka *Cigánske spevy*.⁵⁸ Princíp obecnej nôty v speve Rómov naznačil pri zápise niektorých hudobných skíc, kde uviedol poznámku „dľa...“, teda odkaz na známy, resp. ním už zapísaný nápev.

Príkladom fungovania obecnej nôty v speve Rómov je nápevový typ, ktorý sa v Kolarčíkových záznamoch vyskytuje pomerne často a v spojení s viacerými piesňovými textami (napr. *Čajori romáňi*; *So teleder džava*; *Palal paňi geľom*; *Avel oj, avel rozmuikle*). Zahŕňa širokorozsahové nápevy s ambitom oktávy alebo nóny, s otvorenou aditívnou formou (ABCD). Ich stavba sa opiera o tektonický princíp posunu stavebného celku o kvintu nadol. Tonálny profil využíva autentické spojenie dvoch kvartových kostier s identickou stavbou tetrachordu (1-1/2-1). Nápevový typ sa spája s viacerými textami, ktorých základom je 6-slabičný verš v 4-riadkovej strofe. Sústreďuje do jednej variantnej skupiny nápevy s pravidelnou metrickou stavbou (2/4 metrum), ale aj ametrické ťahavé nápevy s predĺženými časovými hodnotami v závere, ktoré uplatňujú vo väčšej miere ozdobovanie melodickej línie. Nápevový typ je štrukturálne blízky starej vrstve slovenských ľudových piesní.

⁵⁶ Ref. 2, LA SNK, sign. A XXVI-DS-2/2461; LA SNK, sign. A XXVI-DS-2/2470.

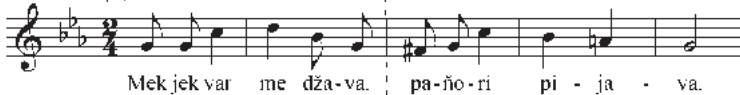
⁵⁷ Takýmto spôsobom chápala uvedené zápisy aj autorka katalógu textových incipitov rómskych piesní zo súpisu jeho pozostalosti. SEDLÁKOVÁ, Ref. 3.

⁵⁸ Ref. 50.

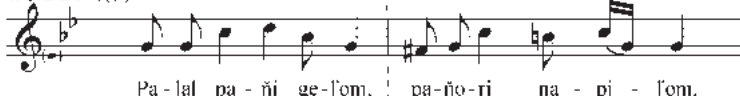
DS-2/2161(5)

DS-2/2161(6)

DS-2/2470(5)

DS-2/2470(1)

Kritika zápisu **textov piesní v rómskom jazyku** si vyžaduje špecialistu, preto k tejto otázke uvádzame len niekoľko poznámok.

Základnú orientáciu v zapísanom repertoári umožňuje textová zložka piesní. Na jej základe vznikol katalóg piesní, uverejnený v súpise pozostalosti.⁵⁹ Katalóg je usporiadaný abecedne podľa textových incipitov, s odkazom na signatúry zápisov, pričom je doplnený o register lokalít a v ich rámci aj o súpis spevákov-interpretov. Osobitne treba vyzdvihnúť, že pri jednotlivých prameňoch sa uvádza poznámka o tom, či daný zápis obsahuje aj nápev. Tieto odkazy v katalógu však nezohľadňujú všetky hudobné záznamy a nediferencujú ich podľa typu (skica, fragment, celý nápev). Katalóg odráža dobový stav spracovania záznamov rómskych piesní z Kolarčíkovej pozostalosti, ktorý nezahrnul všetky pramene k piesňam.⁶⁰ Do katalógu nie je zapracovaný ani súbor hudobných záznamov a skíc, pri ktorých sa nachádza uvedený text piesne, alebo aspoň

⁵⁹ SEDLÁKOVÁ, Ref. 3, časť s názvom „Súpis cigánskych ľudových piesní“, s. 498-533.

⁶⁰ Napr. neobsahuje odkazy na piesne, ktoré sú využité ako súčasť jeho rukopisných a publikovaných článkov, čo je však už sekundárny materiál. Neobsahuje ani časť záznamov piesní, ktoré Kolarčíkovi sprostredkovali iní zberatelia či zapisovatelia.

textový incipit. Z tohto hľadiska bude potrebné vykonať podrobnú revíziu celej zbierky a na jej základe katalóg doplniť o ďalšie údaje.

Otázka kompletného súpisu piesňových textov zbierky naráža na problém, s ktorým sa musia zberatelia rómskych piesní konfrontovať aj v súčasnosti. Improvizatívny charakter spevu často spôsobuje – čo sme naznačili už pri nápevoch rómskych piesní – ťažkosti s členením repertoáru: s rozlíšením jednotlivých piesní ako samostatných jednotiek. Nie je vždy zreteľné, či ide o ďalšiu strofu jednej piesne, alebo o novú pieseň na jeden spoločný nápev, ktorá využíva princíp tzv. obecnej nôty.⁶¹ S týmto problémom sa nepochybné stretával aj Kolarčík. Preto v jeho zbierke nachádzame jednak zápisy piesní s viacerými strofami (prevažne prvopisy z terénu), jednak zápisy jednotlivých strof ako samostatných jednotiek (prevažne čistopisy). Princíp jednostrofočiek celkov (jednotiek) je dôsledne zachovaný v zborníku piesňových textov *Cigánske spevy*.⁶²

Kolarčík sám zapisoval texty rómskych piesní v rómčine. Nie je známe, či pravidelne spolupracoval aj so znalcom rómskeho jazyka, alebo či k tejto spolupráci pristúpil až vtedy, keď ukážky textov rómskych piesní chcel publikovať. V prípade viacerých záznamov textu tej istej piesne sa občas stretávame s rozdielnou ortografiou, čo naznačuje, že svoje zápisy priebežne korigoval. Iba v súvislosti s pripravovanou zbierkou rómskych piesní (pozri ďalej) sa objavuje odkaz na meno Júliusa Vargu ako spolupracovníka pri úprave piesňových textov.

Preklady rómskych piesní do slovenského jazyka sa vyskytujú v dvoch jazykových formách: v spisovnej slovenčine aj vo východoslovenských dialektoch. Po predbežnom štúdiu zápisov možno vysloviť domnienku, že práve tieto slovenské preklady v nárečí, resp. s prvkami nárečia, priamo od Kolarčíka nepochádzajú – poskytli mu ich iní zberatelia spolu so zápisom textu pôvodnej rómskej piesne alebo Rómovia samotní spolu s prednesom piesne.

Le tu Mačo e lavuta,
Bašav mange o di giľi,
So ič rači me bašavehas.
Me la tuke bašavava,
Čcha lavuta prikerava.

Vezmi, Maču, husle,
Zahraj mi tú pesničku,
Ktorú si mi včera večer hral.
Ja ti ju zahrám,
Len husle naštimujem.
Kolarčík, DS-2/2475(94)

Kaľi sim, kaľi sim,
Nadó tecemre sim,
Pel čavengi voja,
Pel romengi bríga.

⁶¹ Tento jav poznáme v slovenskom repertoári najmä v kategórii lyrických piesní, ktorých texty spočívajú vo voľnom radení strof, resp. dvojstrof.

⁶² Ref. 50.

Černá som, černá som,
 Veľmi na dzeku som,
 Mládencom na dzeku,
 Chlapom na smutek.
 Kolarčík, DS-2/2475(82)

Ak Kolarčík uvádzal texty piesní spolu aj s nápevmi, používal niekoľko spôsobov zápisu, daných predovšetkým funkciou (cieľom, úlohou) týchto zápisov. Pod notovú osnovu s nápevom však umiestňoval len pôvodné rómske texty. S pokusmi o podpísanie slovenských prekladov priamo pod nápev sme sa v jeho záznamoch – na rozdiel od iných zberateľov a vydavateľov – nestretli.

IV.

Zápisy rómskych piesní Kolarčík nemal systematicky usporiadané ako celok. Tak ako sú uložené a evidované v jeho pozostalosti, svedčia o neukončenej práci na zbierke, prípadne o rôznych štádiách jej spracovania. Svedčia aj o rôznych formách priebežného využívania tohto materiálu na účely súvisiace s ich odborným hodnotením, s ich umeleckým (kompozičným) spracovaním aj s ich popularizáciou. Najčastejšie používal klasifikáciu piesní, resp. jednotlivých strof, **na základe tematiky textov**, ktorá korešponduje s jeho primárnym záujmom o texty piesní.

Je nepochybné, že Kolarčík mal v úmysle svoje zápisy rómskych piesní vydať tlačou. V pozostalosti sa nachádza maketa publikácie pod názvom *Románi gili. Cigánske spevy. Zosbieral a pôvodnými fotografiami opatril Jozef Kolarčík-Fintický. Cigánske texty gramaticky upravil Julius Varga. Ilustrácie od ....*⁶³ V úvode zbierky malo byť umiestnené venovanie a po ňom štúdiá s názvom „O cigáňoch, ich pôvode a živote v minulosti i teraz“.

Otázne je vnútorné usporiadanie piesní v publikácii. Na samostatnom liste sa nachádza klasifikačné schéma, ktorá však nemusí byť totožná so zamýšľaným usporiadaním materiálu v zbierke. Podľa tohto listu Kolarčík piesne roztriedil na základe tematiky textov do 7 skupín: 1. Pôvod a vandrovanie, 2. Práca, remeslá a žobranie, 3. Rodinný život, deti, 4. Vojenčina, krádeže, súdy, 5. Zábavy, láska, nevera, 6. Budovateľské, nová tvorba, 7. Iné. Táto tematická klasifikácia zahrnuje v zhustenej podobe základ motívko-tematickej osnovy, použitý v zborníku piesňových textov *Cigánske spevy*.⁶⁴ To môže potvrdzovať náš predpoklad o súvislosti obidvoch materiálových celkov: predstavujú dve rôzne štádiá prípravy zbierky rómskych piesní na vydanie.

Súčasťou makety publikácie je návrh, ktorý avizuje členenie materiálu v zbierke **podľa interpretov – spevákov**. Kolarčík tu na ilustráciu uvádza aj jeden konkrétny príklad. Na samostatnom liste sa nachádza vstupný pasportizačný údaj („Nasledujúce piesne spieval/a/: Viola Eržika, 24-ročná z Plešivca roku 1935“) a za ním nasleduje ukážka publikovania jednej piesne: na samostatnom hárku je uvedený textový incipit ako nadpis, nasleduje notová osnova (bez konkrétneho nápevu) s podpísaným piesňovým textom, mimo osnovy sa nachádza samostatne uvedený preklad textu rómskej piesne do slovenského jazyka, vpravo dolu je vyhradené

⁶³ Ref. 2, LA SNM, sign. A XXVI-EE-1/2960. Meno autora obrazovej prílohy neuvedené.

⁶⁴ Ref. 50.

miesto na poznámku autora a v spodnej tretine hárku je označené miesto na fotografiu (obrázok).⁶⁵

Zámer vydať publikáciu rómskych piesní *Románi gili – Cigánske spevy* sa Kolarčíkovi nepodarilo uskutočniť. Tak ako väčšina jeho rukopisných prác, aj maketa publikácie v rukopise je nedatovaná a ostala len v podobe edičného zámeru.

Zhrnutie

Cieľom príspevku bolo podať prvú informáciu o Kolarčíkových záznamoch rómskeho repertoáru s ohľadom na zachytenie textovej aj hudobnej zložky piesní, spolu s výhľadom na možnosti ich ďalšieho spracovania, prípadne sprístupnenia.

Rukopisná zbierka ľudových piesní Jozefa Kolarčíka obsahuje záznamy slovenského, rusínskeho a rómskeho repertoáru. V jej rámci sú záznamy rómskych piesní relatívne separovanou zložkou, ktorá predstavuje samostatný korpus piesňového materiálu so statusom osobitnej zbierky. Popri spoločných postupoch pri spracovaní historických zápisov piesňového materiálu si preto vyžaduje aj uplatnenie špecifických prístupov. Týkajú sa nielen špecifik vzniku záznamov a ich ďalšieho využitia zberateľom samotným, ale aj špecifik rómskeho materiálu. V súlade s intenciami zberateľa sme túto zbierku pracovne nazvali *Cigánske spevy* a pod týmto názvom zbierka vystupuje ako celok aj vo vzťahu k jeho ďalším zberateľským aktivitám.

Súčasný stav spracovania zbierky rómskych piesní sprístupňuje súpis pozostalosti – predovšetkým tá jeho časť, ktorá sa týka základnej evidencie rómskych piesní a ich katalogizácie. Na tento stav spracovania bolo možné nadviazať a zároveň ho konfrontovať s novými poznatkami, ktoré sme získali na základe podrobnejšieho štúdia materiálu, a to najmä k hudobnej zložke piesní.

Zistili sme, že katalóg zo súpisu pozostalosti sa síce opiera o evidenciu piesňových textov a nápevov, ale nezohľadňuje všetky typy záznamov s hudobným obsahom, najmä nie skice a fragmenty. Preto je potrebné katalóg v budúcnosti doplniť o ďalšie údaje, ktoré budú brať do úvahy všetky typy záznamu tak, ako sme ich vymedzili (skice, fragmenty, nápevy). Hudobné skice a fragmenty poskytujú síce len veľmi obmedzené informácie o hudobnej zložke piesní, nazdávame sa však, že ich treba vziať do úvahy pri vyhodnotení zbierky ako celku z viacerých dôvodov. Jednak poskytujú informácie k metódam a technikám práce zberateľa, jednak predsa len prinášajú aspoň čiastkové informácie k hudobnej štruktúre nápevov. Porovnávacou sondou do záznamov s hudobným obsahom sa ukázalo, že k väčšine skíc a fragmentov nemožno v zbierke priradiť zodpovedajúci čistopis. Preto ostávajú síce obmedzenou, ale jedinou informáciou o hudobnej zložke danej piesne. Výsledkom bolo aj prvé stanovenie celkového počtu záznamov s hudobným obsahom a ich vnútorná štruktúra.

Hoci Kolarčík zapisoval ľudové piesne s textom aj nápevom, k hudobnej zložke ľudových piesní sme nenašli v jeho odborných prácach komentár – väčšina jeho príspevkov o ľudovej piesni vo všeobecnosti sa týka textovej zložky a jej rôznych aspektov.

⁶⁵ Na základe formulácie z podnadpisu „zosbieral a pôvodnými fotografiami opatril“ sa možno domnievať, že Kolarčík zamýšľal použiť ako súčasť obrazovej prílohy publikácie vlastné fotografické snímky z rómskeho prostredia.

Vyhodnotenie Kolarčíkovej zbierky rómskych piesní z hľadiska dokumentácie určitých repertoárových vrstiev, hudobných štýlov, piesňových typov či žánrových okruhov bude možné až po zohľadnení všetkých typov záznamov – nielen textových, ale aj hudobných.

Kolarčík svoje záznamy rómskych piesní nemal usporiadané ako celok podľa určitého jednotného systému. Preto nemožno korektné posúdiť ani kompletnosť zachovania celej zbierky. Svoje zápisy z terénu využíval na rôzne účely, ktoré súviseli s upravovateľskou činnosťou, s odborným prezentovaním materiálu aj s jeho popularizáciou. Tak ako tieto piesne v teréne zbieral a zapisoval, rovnako intenzívne s nimi ďalej pracoval: ako ukážky ich včleňoval do svojich odborných aj popularizačných textov (článkov, statí a úvah), propagoval ich v rozhlasovom vysielaní, dokonca tieto piesne zapojil aj do svojich hudobno-scénických kompozícií.

V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že cieľom jeho zberateľského úsilia nebola dokumentácia rómskych piesní na účely archivovania a vedeckého bádania. Tieto piesne mu slúžili predovšetkým ako prameň etnografických a kultúrnohistorických poznatkov, pomocou ktorých oboznamoval majoritnú spoločnosť so životom a kultúrnou tradíciou Rómov. Možno predpokladať, že s mnohými rómskymi komunitami, najmä v miestach svojho pobytu a pôsobenia, bol v dlhodobom kontakte. Piesne slovenských Rómov považoval za súčasť tradičnej kultúry Slovenska a zároveň ich chápal ako súčasť rómskej kultúry v širšom areáli stredovýchodnej Európy.

Kolarčíkova rukopisná zbierka rómskych piesní ostala v neukončenej podobe. Podľa stavu zachovania a usporiadania materiálu je však zrejmé, že Kolarčík v závere svojej zberateľskej práce v polovici 20. storočia plánoval túto zbierku zosumarizovať a pripraviť na vydanie. Pri ďalšom spracovaní zbierky možno nadviazať na tento zámer a postupovať buď podľa pôvodných predstáv zberateľa (pozri maketa publikácie), alebo podľa zásad moderného pramenného vydania, ktoré zohľadní charakter tohto historického materiálu a stav jeho zachovania.

***

Napriek tomu, že v poslednom období vzrástol záujem odbornej verejnosti o výsledky Kolarčíkovej zberateľskej práce v prostredí Rómov, jeho zbierka rómskych piesní dosiaľ ostávala mimo pozornosti etnomuzikológov, folkloristov aj romistov. Predstavovala síce známy, ale málo poznaný materiál, ktorý bol k dispozícii na štúdium od obdobia, keď Literárny archív Slovenskej národnej knižnice získal do svojich fondov Kolarčíkovu pozostalosť.

Význam tejto zbierky bude potrebné posúdiť na pozadí ďalších zberateľsko-dokumentálnych a edičných aktivít na Slovensku nielen v domácom, ale aj v medzinárodnom kontexte. V dokumentácii tradičného rómskeho repertoáru na Slovensku však Kolarčík nemal predchodcov a ani jeho súčasníci o piesňovú tradíciu Rómov nejavili osobitný záujem. Z tohto hľadiska má Kolarčíkova zbierka nezastupiteľné miesto v dejinách dokumentácie rómskeho piesňového repertoáru.

Z domácich zberateľov a editorov majú ku Kolarčíkovi časovo najbližšie aktivity Bohuslava Valaštana, ktorý výsledky svojej zberateľskej činnosti – časovo ukotvenej

v období od začiatku 50. do začiatku 60. rokov 20. storočia – vzápätí vydal v podobe piesňovej zbierky.⁶⁶ Od konca 80. rokov 20. storočia sa venuje dokumentácii rómskych piesní na Slovensku a ich sprístupňovaniu Jana Belišová.⁶⁷ Výsledky systematicky rozvíjanej terénnej, edičnej a popularizačnej práce zhrnula v syntetickej monografii⁶⁸ a pokračuje v tematicky orientovaných výskumoch v teréne.

Zberateľskú činnosť v prostredí slovenských Rómov uskutočnili aj romisti zo zahraničia, najmä z Maďarska a Česka (Katalin Kovalcsik, Eva Davidová, Jan Žiška). V porovnaní s Kolarčíkom však realizovali svoje terénne výskumy až v druhej polovici 20. storočia a v odlišných metodologických kontextoch. Výsledky svojej práce v podobe syntéz publikovali v 80. a 90. rokoch 20. storočia.⁶⁹

Tradičné formy spevnosti Rómov na Slovensku sú dokumentované prevažne z druhej polovice 20. storočia a zo súčasnosti. Vďaka Kolarčíkovej rukopisnej zbierke sa tento časový záber rozširuje do prvej polovice 20. storočia, späť až do 30. rokov, z ktorých pochádzajú prvé datované záznamy (nie je však vylúčené, že aj do skoršieho obdobia začiatkov zberateľskej práce Jozefa Kolarčíka). Ide o obdobie s časovým rozpätím približne 90 rokov, v priebehu ktorého sa piesňový repertoár Rómov vyvíjal, podliehal premenám či stabilizoval vo svojom repertoárovom jadre. Predstavuje tak cenný komparačný materiál, ktorý môže priniesť nové poznatky k dynamike vývinu spevnosti Rómov na Slovensku.

Kolarčíkova zbierka rómskych piesní ako celok si vyžaduje primerané zhodnotenie, ktoré by malo byť predpokladom aj na adekvátne začlenenie Kolarčíkovej zbierky do kontextu dejín slovenskej (resp. stredo európskej) etnomuzikológie a folkloristiky. Východiskom by mala byť nová evidencia materiálu, a to aj s ohľadom na precíznejšie spracovanie záznamov s hudobným obsahom. Napriek úskaliam, ktoré táto rukopisná zbierka z hľadiska pramennej kritiky ukrýva, je nepochybné, že ide o korpus piesní, ktorý si zasluži pozornosť primeranú historickej hodnote tohto materiálu.

Štúdia je výstupom operačného programu Výskum a vývoj pre projekt „Európske dimenzie umeleckej kultúry Slovenska“ (ITMS: 26240120035).

⁶⁶ VALAŠŤAN, Bohuslav: *Cigánske spevy a tance*. Praha; Bratislava : Štátne hudobné vydavateľstvo, 1963.

⁶⁷ BELIŠOVÁ, Jana: *Phurikane gila. Starodávne rómske piesne*. Bratislava : Žudro, 2002. BELIŠOVÁ, Jana: *Hoj na nej na. Phurikane gila 2. Tanečné rómske piesne*. Bratislava : Žudro, 2006. BELIŠOVÁ, Jana: *Čierna mačička. Odi kalí mačkica. Rómske piesne pre deti*. Bratislava : Žudro, 2007. BELIŠOVÁ, Jana: *Neve gila. Nové rómske piesne*. Bratislava : Žudro; Ústav hudobnej vedy SAV, 2010.

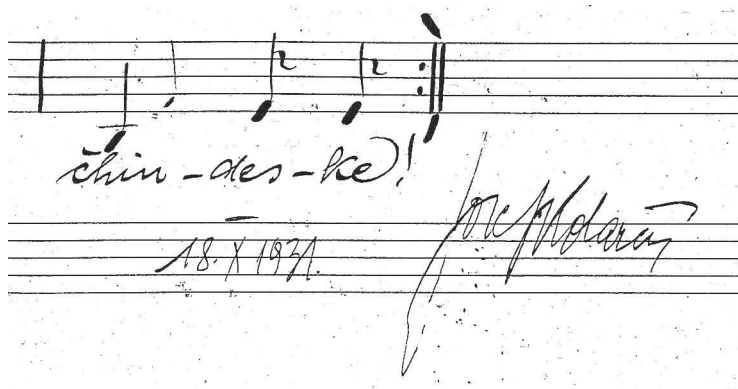
⁶⁸ BELIŠOVÁ, Jana: *Başav, more başav. Zahraj, chlapče, zahraj. O piesňach slovenských Rómov*. Bratislava : Žudro; Ústav hudobnej vedy SAV.

⁶⁹ KOVALCSIK, Katalin: *Szlovákiai oláh cigány népdalok. Vlach Gypsy Folk Songs in Slovakia*. Budapest : Magyar tudományos Akadémia, Zenetudományi Intézet, 1985. DAVIDOVÁ, Eva – ŽIŽKA, Jan: *Lidové písně usedlých Cikánů-Romů v Československu*. Budapest : Magyar tudományos Akadémia, Zenetudományi Intézet, 1991.

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

Obr. 1: Jozef Kolarčík-Fintický, portrét z neskoršieho obdobia, nedatované (LA SNK, sign. A XXVI-474)

Obr. 2: Autograf Jozefa Kolarčíka s podpisom a datovaním (LA SNK, sign. A XXVI-DO-1/2434b)

Obr. 3: Z terénneho výskumu – spievajúca Rómka. Fintice, nedatované. Zo zbierky fotografií J. Kolarčíka (A XXVI-481/22)

Obr. 4: Pri zapisovaní piesní. Fintice, nedatované. Zo zbierky fotografií J. Kolarčíka (A XXVI-482/26)

A XXVI-DS-2/2476-16

Šambron
Gjanis
Šambron

Šambron
Zolene i d'k m'iemu zolani z'meni si'
Zolne p'ez i' jedm' v'olom

Obr. 5: Zápisy rómskych piesní (tri fragmenty a jeden nápev s textom) z obce Šambron (LA SNK, sign. A XXVI-DS-2/2476-16)

Šutli pchavaj
Odoj pre luka i
Odoj a veľkai gadži
Čhajori ro maňi

Obr. 6: Hudobné skice rómskych piesní Šutli pchavaj, Odoj avel kalí gadži, Odoj pre luka, Čhajori romaňi (LA SNK, sign. A XXVI-DS-2/2460-22)

168

allegro Čaje, čaje barikáini (1.)

čá - je čá - je ba - ri - ká - ni dli - sel tu - ke
 sar tra - lá - ni Le nous - ha kouka li - mal
 ze lu - cá ké ri - la - li - mel

2. Čahaje, čahaje na lárar túr, Čahá roue nauogona túr,
 Te túr moro píot léna, Te ledaste mundarena.

3. Čiri klóro, miri klóro, Lidre mange moi klóro.
 Lidre, lidre káe pahána, Le miri káe anoti řéhe

4. aso čehiro man mange las, Loue mange na řáctin las.
 Loue, loue exereena, Potinelo bankoverica

5
 "m"
 "m"
 ml rē
 f - c1

Obr. 7: Nápev s textom a hudobná skica piesne Čaje čaje barikáini (LA SNK, sign. A XXVI-DS-2/2460-2)

mf

Gełom mange proforócis...
 mieme. rozkošne

ge - lom mange pro - fa - ró - cis, Beř - com man - ge
 pro - stol - ko - cis, Pro stol - ko - cis
 řn - ka - ro - řes, Pa - řal mi - ři ři - ra - řo - ři!

Obr. 8: Čistopis/odpis piesne Gełom mange proforócis (LA SNK, sign. A XXVI-DS-2/2460-7)

Summary

ROMA SONGS FROM JOZEF KOLARČÍK'S COLLECTION

Jozef Kolarčík-Fintický (1899 – 1961) is one of those Slovak scholars who were active as collectors on the regional level in the first half of the 20th century. As a teacher with musical education he devoted himself to documentation of the folk tradition in eastern Slovakia. His extensive ethnographical collection includes records of folk songs, dances, folk tales and proverbs, ceremonies and customs. While working in the field he also used means of visual documentation (photography, later film). His manuscript collection of folk songs includes records of the Slovak and also of the Ruthenian and Roma repertoire.

The attention he devoted to the Roma, their way of life and songs, can be regarded as unique in the contemporary context in Slovakia: his collection has an irreplaceable value in the history of documentation of Roma songs, and likewise his collection of photographs is a unique document of their mode of life. He took an interest not only in the cultural tradition of the Roma but also in their social status and in questions regarding their integration into the majority population. He considered the songs of Slovak Roma as part of the traditional culture of Slovakia. At the same time, he understood them as part of Roma culture in the wider area of east-central Europe.

Kolarčík collected Roma songs in 14 villages in Slovakia (Šariš, Gemer) and abroad (Romania), acquiring them from 36 Roma singers. The records come from the first half of the 20th century, with the focus on the 1930s and '40s. He did not have his records of Roma songs arranged as a whole in a unified system. Alongside records made directly in the field, his collection includes fair copies (texts and tunes), which came into being for various purposes in further work with the collection (musical adaptations, scholarly presentation, popularisation). The key to the entire collection is the anthology of song texts, extending to 224 records, with parallel translations of the Roma songs in the Slovak language. Altogether, the collection includes 179 records with musical content, of which 103 have complete tunes and 76 are sketches or fragments. Kolarčík's musical records did not come into being on the basis of sound recordings, rather they were accomplished through direct contact with a singer.

The manuscript collection of Roma songs remains in an unfinished state. From the state of preservation and arrangement of material it is evident, however, that Kolarčík, at the conclusion of his collector's work in the mid-20th century, planned to summarize this collection for publication under the title *Románi gili – Cigánske spevy* [Gypsy Songs]. When currently considering publication of the collection one can associate oneself with this intention and proceed either according to the collector's original ideas or following the principles of a modern source edition.